

Г. І. Назаренко, канд. філол. наук,
(кафедра журналістики Інституту міжнародних відносин
Національного авіаційного університету, Україна)

ТРОЛІНГ-КОМЕНТАРІ В ІНСТРУМЕНТАРІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН У МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Доповідь присвячена аналізу Інтернет-тролінгу як одного з інструментів ведення інформаційних війн. Зокрема, розглядається використання технології тролінгу в якості методу боротьби з конкурентами під час останніх президентських виборів в Україні – організація груп тролів-фрілансерів, розробка стратегій тролінгу політтехнологами та ін.

Динаміка розвитку мережевої комунікації, зокрема, соціальних мереж, інформаційних та аналітичних порталів, різноманітних форумів, блогів, чатів, які стали невід'ємним сегментом суспільного життя, важливим елементом функціонування особистості в соціумі, перетворює на творців контенту мільйони учасників незалежно від віку, соціальної приналежності, рівня освіти, національності, політичних та інших вподобань тощо. Важливою характеристикою віртуального спілкування є можливість у кожного суб'єкта позиціонувати себе як персоналізовано, з певним комплексом авторських даних, так і анонімно («під ніком» – умовним ім'ям, яке не дає можливості ідентифікувати автора. Саме можливість анонімності (або псевдоанонімності) висловлювань перед необмеженою аудиторією стала однією з головних мотивацій виникнення такого феноменального явища мережевої комунікації як тролінг. Однозначного розуміння тролінгу серед дослідників немає. Однак майже всі, хто розглядає це явище, яке може носити характер індивідуальний і колективний, аматорський і професійний, організований і спонтанний, непередбачуваний і добре спланований, відзначають його дискредитаційну сутність. Не викликає дискусій також і те, що тролінг, як технологія поширення негативного коментування або неправдивої інформації, форма нагнітання конфлікту, приниження, знуцання суб'єктом віртуального спілкування («тролем»), є свідомим порушенням етики мережевих контактів і саме тому здійснюється анонімно. Конфіденційність, маскування, тіньова позиція і безкарність є домінуючими факторами у здійсненні тролінг-провокацій, проти яких не існує іншої протидії окрім закриття форумів, зняття можливості відгуку на інформацію. На сайтах, як правило, з'являється повідомлення про те, що «у зв'язку з загостренням суспільно-політичної ситуації, а також підвищеним тоном дискусій адміністрація закриває коментарі».

Останнім часом стає все більш очевидним, що тролінг узято на озброєння численними бійцями інформаційних війн. «У цьому випадку, – пише Наталя Вовк, – мета застосування тролінгу – це, зокрема, відвернення уваги від гострих тем і переведення конструктивного обговорення в перепалку, а також один із методів нападу шляхом агресивного вкидання наклепу, компромату,

чуток». При цьому не можна заперечити констатації того, що український сегмент Інтернету в даний період перенасичений троями: вони є в соціальних мережах, на різноманітних форумах, веб-сайтах, у чатах, блогах тощо.

Термін «тролінг» (від англійського trolling) виник у кінці 1980-х років і прийшов у сучасну лексику медіакористувачів з комп'ютерного сленгу учасників віртуального соціуму. На думку багатьох спеціалістів, це поняття є скороченням фрази «trolling for suckers», яка належить до характеристик техніки спортивної риболовлі, і де слово «trolling», напевно, походить від «trawling», тобто «тралення», «ловля на мормишку». Але, ймовірно, популярності даний термін набув завдяки своєму другому значенню – фольклорно-скандинавському. У германо-скандинавській міфотворчості тролі – це нечисть, злі потворні істоти, які ховаються в горах і лісових хащах, а виходять звіди, роблять шкоду людям. За легендами тролі ворогували і з богами, і з людьми, були люті, жорстокі й уперті. Однак скандинавська фольклорна традиція також представляє тролів іноді добродушними господарями північної природи, від яких можна мати деяку користь. Саме таке смислове наповнення досить точно відображає те явище, яке можна спостерігати протягом останніх двох десятиліть у соціальних мережах, на різноманітних дискусійних і тематичних форумах, порталах тощо, де фігурантами є так звані «тролі» – аноніми, що з'являються у віртуальному просторі й активно розміщують брутальні, провокаційні, саркастичні, іноді лайливі коментарі й повідомлення.

Останнім часом тролінг стає все більш помітним тактичним ходом в інформаційних війнах, які розгортаються в українському медіапросторі. З початку XXI століття тролінг осмислюється як успішна стратегія досить ефективного розпалення конфліктів, яка знаходить своїх замовників у політичній, міжнародній, економічній та інших сферах сучасного життя. Почали з'являтися навіть мережеві співтовариства для обміну подібним досвідом. Першою дослідницею тролінгу в академічній літературі більшість джерел називає Джудіт Донат, американського спеціаліста з сучасних медіа, наукового співробітника Беркманівського центру вивчення інтернету й суспільства при Гарвардському університеті, яка в роботі «Ідентичність та вимисел у віртуальному співтоваристві» у 1996 році описала інтернет-тролінг (Judith Donath. Identity and Deception in the Virtual Community). Джудіт Донат стверджує, що тролінг – це гра у підробку, фальшування, фальсифікацію особистості, але без погодження більшості гравців, які не усвідомлюють участі в цій грі. Інші дослідники медіа визначають тролінг як мережеву диверсію, усвідомлену провокацію, віртуальну війну, інтернетні бої без правил тощо.

Технології тролінгу в українському медіапросторі інтенсивно поширюються й видозмінюються, однак недостатньо враховуються під час рекламних, передвиборчих, пропагандистських, контрпропагандистських та інших стратегій. Зокрема, тролінг як метод боротьби з конкурентами був активно задіяний під час останніх президентських виборів в Україні у травні 2014 року, про що свідчить українська преса. «За тиждень до виборів активність ботів – проплачених коментаторів у мережі – досягла максимуму. Штаби основних кандидатів влаштували справжні словесні баталії на новинних сайтах і в соціальних мережах», – зазначає журналіст Тарас Козуб в аналітичному огляді

«Інтернет-тролі йдуть на вибори». Він же констатує: у міжнародній практиці, особливо інформаційній війні Києва з Москвою, тролінг – чи не найголовніша зброя. В останні роки будь-яка економічна, газова, торговельна війна між Україною і Росією спиралась на паралельну інформаційну війну, яка велась до потрібної акції у фізичному просторі. Про це пише і найвідоміший вітчизняний спеціаліст з медіакомунікацій професор Г. Г. Почепцов, підкреслюючи, що «Інформаційна війна набагато підвищує ефективність війни фізичної».

Співпраця з платними коментаторами новин майже завжди приховується. Мережева тролінг-діяльність, яка стала справжнім бізнесом, організовується у більшості випадків наступним чином: великі групи тролів-фрілансерів отримують гонорари в залежності від кількості коментарів (один троль продукує до 50-70 коментарів на добу). Це, як правило, авторські коментарі, але текст зв'язється з темником, у якому присутній набір обов'язкових тез, висловів, термінів, а також список сайтів і навіть посилання на конкретні новини, під якими треба створити видимість «народної підтримки» або «народного обурення». Роботою груп тролів-фрілансерів керує координатор, який через день-два висилає свіжий темник і щодня отримує від кожного члена групи звіт і з текстами коментарів, і прямими гіперпосиланнями. Виконують замовлення на подібну діяльність пар-агенції, вони ж залучають і групи тролів-коментаторів. На чолі всього процесу знаходиться політтехнолог, який розробляє так звану стратегію тролінгу.

Розвиваючись протягом двох останніх десятиліть як новітня ефективна маніпулятивна методика формування громадської думки через мережеві комунікації, тролінг сьогодні набув статусу значного соціально-психологічного феномена, який здійснює деструктивний вплив і на окремих індивідів – об'єктів маніпулятивного впливу, і на атмосферу комунікативного взаємовпливу віртуального співтовариства в цілому, з чим не можна не рахуватись. Крім того, тролінг сьогодні став не лише одним з найдієвіших механізмів жорсткої маніпуляції масовою свідомістю, але й практично безкарною можливістю руйнівної діяльності відносно будь-якого заходу, будь-якої позиції або стратегії. Адже організована за допомогою тролів провокація, створення ситуації скандалу навколо події, бренду або відомої особистості залишається поза юридичними нормами соціальної поведінки, фактично не регулюється нічим і є просто віртуальним непорозумінням, хоча економічні, політичні, іміджеві та ін. негативні результати тролінгу можуть перевищити кримінальні злочини.

Ситуація ускладнюється ще й тим, що відрізнити троль-публікації, сфальсифіковані виступи й думки від справжніх постів майже неможливо. Діагностика ініційованого тролінгу вкрай ускладнена і суб'єктивна, тому будь-які висновки і спостереження, а також намагання протидіяти агресії є достатньо аморфними. Мережевий політичний тролінг в Україні сьогодні є настільки ж поширеним явищем, як і найняті за гроші й відповідним чином організовані мітингувальники на вулицях і майданах. Політтехнологи засвідчують, що троль-коментарі сьогодні масово заповнюють сторінки в соціальних мережах українських журналістів, експертів, політиків. Троль-новини з'являються майже щодня на різноманітних сайтах, і журналісти-новинники несвідомо поширюють їх, не маючи можливості детально перевірити джерела. Таким чином тролінг

стає все більш серйозною проблемою, перш за все, внутрішньополітичної і міжнародної журналістики. Два роки тому у статті «Тролінг як форма соціальної агресії у віртуальних співтовариствах» дослідник цього явища Р. А. Внебрачних писав: «Зважаючи на останні сценарії «комп'ютерних» або «фейсбуквих» революцій, тролінг може перетворитись на популярну спеціалізацію представників цілої низки професій, наприклад, таких, як журналістика, міжнародна політика, міжнародна економіка та інших». Аналіз сьогоденних медіаявиць в Україні свідчить про те, що даний песимістичний прогноз уже втілюється у життя і технології тролінгу під час ведення мережеских війн, мережеских боїв без правил активно використовуються для організації інформаційних провокацій за підготовленими сценаріями впливу на задану масову аудиторію соціальних мереж, форумів, інформаційних порталів, блогів, Інтернет-видань тощо. Тролінг став дійсно популярною журналістською спеціалізацією і новітньою ефективною маніпулятивною методикою формування громадської думки в українському медіапросторі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Вовк Наталія*. Явище тролінгу в Інтернеті як загроза інформаційному суспільству // Електронний науковий архів науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка». – <http://ena.lp.edu.ua:8080/>
2. *Внебрачных Р. А.* Троллинг как форма социальной агрессии в виртуальных сообществах // Вестник Удмуртского университета: Философия. Социология. Психология. Педагогика. – Ижевск, 2012. – Вып. 1. – С. 48 – 51. – http://vestnik.udsu.ru/2012/2012-031/vuu_12_031_08.pdf
3. *Могилко С. В.* Тролінг як спосіб психологічної маніпуляції в Інтернеті // Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях студентської молоді «Родзинка – 2008»: Х Всеукр. студ. наук. конф., ЧНУ ім. Б. Хмельницького. – Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – С. 57-60.
3. *Новокионов Д. Е.* Троллинг: стратегия дискриминации & дискриминация стратегий // Речевая коммуникация в средствах массовой информации: Материалы II Междунар. науч.-практич. семинара, Санкт-Петербург, 17–19 апреля 2013 г. / Под ред. В. В. Васильевой, В. И. Конькова. – СПб.: С.-Петерб. гос. ун-т, высш. шк. журн. и мас. коммуникаций, 2013. – С. 224 – 227. – http://jf.spbu.ru/upload/files/file_1365585974_5015.pdf
4. *Семенов Д. И., Шушарина Г. А.* Сетевой троллинг как вид коммуникативной деятельности // Международный журнал экспериментального образования: научный журнал. – Москва, 2011. – Вып. 8. – С. 135-136. – http://www.rae.ru/meo/pdf/2011/08/2011_08_166.pdf
5. *Фанайлова Елена*. Троллинг, инструмент войны // Сайт радіо «Свобода». – <http://www.svoboda.org/content/transcript/25452526.html>